

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จากการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ในระดับประเทศของผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยรวม พบว่าอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ โดยมีคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 50 และมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง (ดุสิต หังเสวก, 2554) ซึ่งสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำคือคุณภาพของครูผู้สอน นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การศึกษาของทุกประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญสูงสุดที่ยุทธศาสตร์การผลิตและการพัฒนาครู เนื่องจากเมื่อวิเคราะห์ถลึงไปแล้วจะพบว่า คุณภาพของการศึกษา คือ คุณภาพการสอนที่ครูให้กับเด็ก ครูจะทำหน้าที่สอนอย่างมีคุณภาพได้ก็ต่อเมื่อครูมีค่านิยม ทักษะ และความรู้ของความเป็นครูที่เหมาะสม ถูกต้องและเพียงพอ ดังนั้นสถาบันผลิตครูอันได้แก่ คณะศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ รวมทั้งองค์การวิชาชีพคือคุรุสภาซึ่งมีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการผลิตครู จึงได้ดำเนินการตามที่ได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 อันเป็นกฎหมายเฉพาะสำหรับการศึกษา ดังในมาตรา 52 กำหนดไว้ว่า “ให้รัฐส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานงานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.), 2545) นอกจากนี้ยังเน้นการให้ผู้สอนจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังปรากฏในหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษา “มาตรา ๒๒ การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”

คณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์เป็นสถาบันผลิตครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการเตรียมครูผู้สอน โดยจัดหลักสูตรและรายวิชาที่เตรียมนิสิต นักศึกษาครูให้มีความรู้ความสามารถเพียงพอทั้งในด้านวิชาชีพครู และเนื้อหาวิชาเฉพาะ สำหรับวิชาชีพครูหมายถึง หลักการศึกษา ปรัชญาการศึกษา วิชาชีพครูและความเป็นครู จิตวิทยาครู การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียน นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การวัดและประเมินผล การศึกษาพิเศษ การวิจัยทางการศึกษา และการบริหารการศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ส่วนเนื้อหาวิชาเฉพาะหมายถึงรายวิชาเนื้อหาที่จัดการเรียนรู้ในแต่ละระดับการศึกษา เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ คหกรรมศาสตร์ ธุรกิจศึกษา พลศึกษา และสุขศึกษา เป็นต้น นอกจากการปฏิบัติทั้งในและนอกห้องเรียนในรายวิชา

ต่างๆ แล้ว ยังมีการสังเกตและฝึกปฏิบัติงานครู ก่อนการฝึกประสบการณ์ภาคสนามในโรงเรียนหรือสถานศึกษาซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในหลักสูตรการผลิตครูระดับปริญญาตรี 5 ปี โดยนิสิตชั้นปีที่ 5 จะฝึกประสบการณ์วิชาชีพในโรงเรียน 1 ปี เพื่อให้ได้ประสบการณ์ความรู้ความสามารถที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยไปใช้ในสถานการณ์จริงในการสอนวิชาเฉพาะในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา และประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ (หลักสูตรห้าปี) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554) ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติบัณฑิตที่พึงประสงค์ประการหนึ่งที่สำคัญ กล่าวคือ ต้องมีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ในวิชาเฉพาะหรือวิชาเอกอย่างบูรณาการหรือเรียกว่าสมรรถนะความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะ (Pedagogical Content Knowledge : PCK) จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาครูให้มีสมรรถนะนี้ โดยหลักการในการพัฒนาวิชาชีพครูต้องแสดงภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับการเรียนรู้และการสอนในห้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ จัดโอกาสให้ครูเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและวิธีการสอนและตรวจสอบการปฏิบัติการสอนของตนเอง มีการใช้การวิจัยเป็นฐานและให้ครูมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นผู้เรียนรู้ที่เป็นผู้ใหญ่โดยวิธีการเรียนรู้ที่ครูจะใช้กับนักเรียนของเขา เช่น เริ่มจากความรู้เดิมของครูและเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ให้ความสำคัญพอในการสำรวจผลการสอนอย่างลึกซึ้ง การทำงานร่วมมือกัน และการสะท้อนความคิด และเชื่อมโยงอย่างชัดเจนกับประสบการณ์และกิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพอื่นๆ มีการจัดโอกาสให้ครูทำงานร่วมกับเพื่อนครูและผู้เชี่ยวชาญ หน่วยงานอื่นๆ (Loucks-Horsley, Hewson et al., 1998; NRC, 1996; NSDC, 2001) โดยยุทธวิธีที่ใช้ในการพัฒนาวิชาชีพครูมีหลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับเป้าหมายในการพัฒนา ซึ่งความรู้เนื้อหา และความรู้เนื้อหาผนวกวิธีสอนสามารถพัฒนาได้โดยยุทธวิธีการอภิปราย กรณีศึกษา การประชุมปฏิบัติการ การใช้เทคโนโลยี และการทำงานร่วมกับบุคคลในวิชาชีพนั้น กระบวนการสืบเสาะหรือการแก้ปัญหา และการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้ ประเมินการสอนของตนเองและหาวิธีการปรับปรุงการสอนสามารถพัฒนาได้โดยการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน การศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่ม การศึกษาบทเรียน การอภิปรายกรณีศึกษา และการตรวจผลงานของนักเรียน (Brown and Smith; 1997 อ้างใน Loucks-Horsley et.al, 2003)

อย่างไรก็ตามจากการประเมินการปฏิบัติการสอนของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพของศูนย์ฝึกประสบการณ์ศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่านิสิตยังต้องการการพัฒนาในเรื่องความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการสอนในเนื้อหาวิชาเฉพาะเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ตามจุดประสงค์ โดยเฉพาะในเรื่องการวางแผนการสอน และการปฏิบัติการสอนในชั้นเรียน (คณะกรรมการบริหารศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพศึกษาศาสตร์, 2554) จึงเห็นสมควรให้มีการศึกษาแนวทางในการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูโดยการพัฒนาโปรแกรมที่ส่งเสริมความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะขึ้น เพื่อเตรียมนิสิตนักศึกษาครูให้มีทักษะในการจัดการเรียนรู้พอเพียงที่จะไปปฏิบัติการสอนในโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนต่อไป โปรแกรมดังกล่าวประกอบไปด้วย 1) หลักสูตรการอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับ

นิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู 2) กระบวนการนิเทศของอาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ และ 3) การสัมมนานิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูและเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผลการวิจัย จะได้คู่มือสำหรับผู้รับผิดชอบในการจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู อาจารย์นิเทศก์ในสถาบันผลิตครู และอาจารย์พี่เลี้ยงในโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในการจัดโปรแกรมการส่งเสริมสมรรถนะ ด้านความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะของนิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

คำถามการวิจัย

1. โปรแกรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะของ นิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูเป็นอย่างไร ในประเด็นดังต่อไปนี้
 - ก. หลักสูตรการอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับนิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
 - ข. กระบวนการนิเทศของอาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์
 - ค. การสัมมนานิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูและเครือข่ายสังคมออนไลน์
2. สมรรถนะด้านความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะของนิสิตนักศึกษา ฝึกประสบการณ์วิชาชีพภายหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาวิชาชีพครูเป็นอย่างไร
3. ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะของนิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. พัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชา เฉพาะของนิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
2. ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมต่อสมรรถนะด้านความรู้ความสามารถในการสอน เนื้อหาวิชาเฉพาะของนิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู
3. ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะของนิสิตนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. สถาบันผลิตครูได้แนวทางในการพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านความรู้ ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และ แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะ

2. สถาบันผลิตครูได้แนวทางการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และสถาบันผลิตครูในการพัฒนาวิชาชีพครูเพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถในการสอน เนื้อหาวิชาเฉพาะ
3. อาจารย์นิเทศก์และอาจารย์พี่เลี้ยงพัฒนาความสามารถในการนิเทศนิสิตฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครูที่ส่งเสริมสมรรถนะด้านความรู้ความสามารถในการสอน เนื้อหาวิชาเฉพาะ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนในโรงเรียนฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครู

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านกลุ่มที่ศึกษา

กลุ่มที่ศึกษาแยกตามระยะวิจัยมีดังนี้

ระยะวิจัยที่ 1 การประเมินความต้องการจำเป็น ประกอบด้วย นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูปีการศึกษา 2554 จำนวน 60 คน แบ่งเป็นสาขาวิชาการสอนคณิตศาสตร์จำนวน 21 คน สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ จำนวน 17 คนและสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษาจำนวน 22 คน อาจารย์นิเทศก์จำนวน 18 คน แบ่งเป็นสาขาวิชาการสอนคณิตศาสตร์ 5 คน สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ 7 คนและสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษา 6 คน

ระยะวิจัยที่ 2 ระยะออกแบบและพัฒนาโปรแกรม ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาครู 6 คนสาขาวิชาละ 2 คน อาจารย์นิเทศก์รวม 17 คน แบ่งเป็นสาขาวิชาการสอนคณิตศาสตร์ 5 คน สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ 8 คนและสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษา 4 คน อาจารย์พี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์รวม 16 คน แยกเป็นสาขาวิชาการสอนคณิตศาสตร์ 7 คน สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ 7 คน และสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษา 2 คน (รายชื่อผู้เชี่ยวชาญอยู่ในภาคผนวก ค)

ระยะวิจัยที่ 3 ระยะนำไปโปรแกรมไปใช้และประเมิน ประกอบด้วย นิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ปีการศึกษา 2555 ภาคต้น จำนวน 58 คน แบ่งเป็นสาขาวิชาการสอนคณิตศาสตร์จำนวน 19 คน สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์จำนวน 27 คนและสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษาจำนวน 12 คน อาจารย์นิเทศก์รวม 17 คนแบ่งเป็นอาจารย์พี่เลี้ยงจำนวน 58 คน สาขาวิชาการสอนคณิตศาสตร์จำนวน 19 คน สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์จำนวน 27 คนและสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ศึกษาจำนวน 12 คน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาเกี่ยวกับนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู อาจารย์พี่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ และผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาครู ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2555

ขอบเขตด้านสิ่งที่ศึกษา ได้แก่

1. โปรแกรมการส่งเสริมสมรรถนะด้านความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะ หมายถึง มวลประสบการณ์ที่ออกแบบขึ้นเพื่อพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะ ประกอบไปด้วย หลักสูตรการอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพรู กระบวนการนิเทศของอาจารย์พี่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ และการสัมมนานิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพรูและเครือข่ายสังคมออนไลน์
2. สมรรถนะด้านความรู้ความสามารถในการสอนเนื้อหาวิชาเฉพาะ หมายถึง ความสามารถในการบูรณาการความรู้ในเนื้อหาและความรู้ในวิธีการสอนอันรวมถึงจิตวิทยาครู การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียน นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารทางการศึกษา และการวัดและประเมินผล ในการสอนได้เหมาะสมกับธรรมชาติเนื้อหาวิชาเฉพาะในแต่ละระดับการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งวัดได้จากการทำแบบทดสอบ การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติการสอน